

İNSANA ACI HARAY

“Ruhun savaşı” poeması haqqında düşüncələr

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Hər bir şairin, ümumiyyətlə, bütün söz adamlarının bir real həyatı var, məişət qayğıları ilə yaşayan həyatı var, özünün arzu və istəkləri uğrunda mübarizəsi var, bir də xəyallar aləmi var, düşüncələr dünyası var.

Şairin xəyallar aləmi onun üçün ideal bir mühitdir. Bu mühitdə dünya ədalətlə nizamlanır. Həyatın bütün çətinliklərini xəyal öz qanadları ilə uçub keçə bilir. Şairin xəyal aləmi onun ruhunun çağlaya biləcəyi bir məkanda haram olur. Bu məkana bəlkə də insanlığın arzuladığı ideal məkandır. Hər halda bu məkanda şər xislətli insanlara, başqa sözlə, iblislərə yer yoxdur. Amma bu xəyal aləminin şairin istəkləri əsasında qurulmuş dünyasına yetməyə söz adamı dünyanın neçə cür əzabından keçməlidir. Özüni tanımalı, dünyasını dərk etməlidir. Bütün varlığı ilə həqiqətə tapınmalıdır.

Bəzən sənətkarın ideal arzularının ifadəsi olan həmin dünyaya yetməsi çətin olur. Ona görə çətin olur ki, o hələ özünü kifayət qədər dərk etməmiş olur. Ağı, qararı, yaxşını, pisi ayırmaq çətinliyi, bir sözlə, özünü dərk etmə çətinliyi şairi ideal arzularını yaratdığı dünyaya qovuşmaq üçün yollarında əngələ çevirir.

Mələhət Soltanqızı “Ruhun savaşı”nda məhz duyğu düşüncələrinin ziddiyyət məqamlarını necə keçməsinə, bir sözlə, özündən özüne yolun haralardan, nələrdən ötdüyünü qələmə gətirməklə bir şair taleyinin nələrlə təlaşdığını göstərmək istəmişdir.

Şair sözünə güvənərək ruhunun qanadları ilə uçur. Bir dağ döşündə, bir çəməndə, bir dağ çayının sahilində dayanır. Təbiətin gözəlliyindən zövq alır. Sanki bununla demək istəyir ki, əgər təbiətdə bu saflıq, bu gözəllik varsa, insan da təbiətin bir parçasıdır, onda insanın özü də saf və duru olmalıdır.

*Olumdan ölümə bir yol gedirik...
Yaxşını, yamanı tanımaz olduq.
Bəzən bulud kimi boşaldıq, dolduq.
Bulandıq, durulduq, gəzdik, yorulduq.
Gəncliyin tükənməz odu, həvəsi,
Yoxdu duyğuların bəndi, bəvəsi.
Bir ağac kölgəsi, bir bulaq başı,
Sevən könüllərin ömür sirdəsi.
Arzuların işığında yol gedib,
Baxışların alovunda əridik.
Elə bildik dünya bizim dünyamız,
Hər arzumuz çiçək açar, gül açar.
Nədən belə xəyallara qaçıldıq,
Elə bildik kədər bizdən gen qaçar.*

Müəllif xəyalının uçduğu, dolandığı məkənlardan keçdikcə dünyanın insan evi olduğunu sanki bir daha anlayır. Əslinə qalsa, müəllifin qənaətləri doğrudur. Əgər dünya insan evidirsə, demək, onu qorumağa da elə insanın özü borcludur. Əgər insan bu evi qoruması, onda təbiətin də çiçəkləri solar, dumdurdu dağ çayları da bulanar. Bulaqların gözü quruyar. Və beləliklə, insanın varlığı da kasıblaşar. Zövq almaq kimi uca duyğulardan məhrum olar. Və əlbəttə ki, insanın arzu çiçəkləri solar. Gül istəkləri məhv olar.

Bütün hallarda “Ruhun savaşı” ilə bircə yol gedən sənətkar bir həqiqəti yaxşı bilir. O hər vaxt, hər an olumla ölümün arasındadır. İnsana dəstək olan güc mənbəyi var. Əgər insan acılardan, ağırlıqlardan dərş götürə bilirsə, həyatın çətinliklərini haradan, nədən gəldiyini anlayırsa, demək, onda o

özünü də yaxşı bilir. Və bu da onun üçün güc mənbəyi olar. Əlbəttə, bu yolda insan öz müasirlərinə doğma olmalıdır. Söz yox ki, tarixə də ehtiramlı münasibət ona gələcəyin düzgün yolunu tapmaqda kömək edər.

Mələhət Soltanqızı doğru deyir ki, sevinc və kədər qoşa qanadlı hissdır. İnsan bu hissələrdən, bu duyğulardan qaça bilməz. Onu əslində yaşadan bu hissən hər ikisindən güc almazdır.

İnsan sevincdən nə qədər güc alır, bir o qədər də kədərdən güc alır.

Kimisə bu dünyada saxlamaq, kimsənsə imtina etmək tək insanın əlində olan missiya deyil. Ona görə də bir-birinin arxasınca dəyişən nəsillərdən qalan yaxşı əməlləri tarixə çevirmək, yazmaq, insanlara dərş kitabı kimi qoymaq lazımdır.

*Olumdan ölümə bir yol gedirik...
Ruhumuzu dilləndirər acılar.
Bizə dəstək olar qardaş, bacılar.
Ölüm yer üzündə olmasa əgər,
İnsanlar həyata verərmə dəyər?
Sevinc də, kədər də yolumuzdadı.
Kiminə yaxındı, kiminə uzaq.
Kimləri udmadı bu qara torpaq,
Kimləri çəkəndi öz sinəsinə.
Yaşadıq, yaratdıq güldü üzümüüz.
Bu dünyadan doymaz oldu gözümüüz.*

Qara torpağın sinəsi çox genişdir. Bunu müəllif də yaxşı bilir. O, insanların həm də son məskənidir. İnsanın dəyəri, kimliyi qara torpağı özüne əbədi məskən seçəndən sonra daha aydın bilinir.

İnsanlar tamah uğrunda, “mənim-sənin” niyyətləri ilə vuruşurlar. Nəticədə min-min insanlar hələ həyatın yaxşısını, pisini görməmiş dünyaya əlvida deyirlər. Sağlam əqidə, doğma yurd, vətən yolunda canını qurban verənlərə şəhid deyirik. Mələhət Soltanqızı savaşının onu apardığı bütün məkənlərdə müqəddəsliyi görməyə çalışır. İnsanı ucaldan nə varsa, bütün bunlara öz sevgisini bildirir. O təəssüf edir ki, insanın tamah uğrunda çarpışması onu ölümə sürükləmə də, yenə də tamahlarından geri durmamalıdır.

Hər halda Mələhət Soltanqızı insanın dünyadan gözü doymamasına daha üstün bir qiymət də verir. Əgər həyat gözəldirsə, əgər yaşamaq insana mənəvi rahatlıq və zövq bəxş edirsə, onda insan niyə bu dünyanı könül xoşluğu ilə yaşamaq istəməsin.

Ruhunu göylər üzündəki süd yolunda süzən bir köhlən kimi təəvvür edir. Çünki o köhlənin göy üzündəki yolu dağ bilmir, düzən bilmir. Səhraların üstündən keçir, sıldırım, sal qayaların zirvəsindən də yuxarıda uçub gedir. Amma maraqlıdır ki, müəllif göy üzündən seyr etdiyi yerin gözəlliyini daha üstün tutur. Elə ona görə də yeri, insanın yaşaya biləcəyi məkani daha yüksək qiymətləndirir. Əslinə qalsa, həyatın mövcud ola biləcəyi yeganə məkən kimi yer üzünü ideal hesab edir.

*Olumdan ölümə bir yol gedirik...
Atını asta çap yolun uzaqdı.
Bilməzsən düzəndi, yoxsa ki dağdı.
Bəlkə, səhralara düşdü güzarın.
Çəməndən, çəsmədən düşdün aralı.
Bəlkə, su dalınca çapdın atını,
Dodaqlar çəkdikcə suyun həsrətini.
Anlarsan bir içim suyun qiymətini.
Tanrı nemətini qısmadı bizdən,
Hər an xəbər verdi ürəyimizdən.
Atını asta çap, ey yolcu, dayan!
Tələsmə, tələsən təndirə düşər.
Bu yolun geriyyə bir dönüşü yox.*

*Bu yolun əzabı nəşəsindən çox.
Bu yolun zilləti bükər belini,
Ağardar o qara, qıvrım telini.
Dilində dolarsa, söhbətin, sözün,
Getdikcə nurunu itirər gözün.
Bu dünya kimləri salmadı yola,
Dünyanın zülmündən cana doysa da,
Dünyadan bir gözü doyan oldu mu?*

Hər halda dünyadan gözü doyan olsa da, olmasa da insan yerin övlətidir. Onun gözəlliklərini qorumağa borcludur. İnsan cəmiyyəti üçün həyatın dəyəri yalnız özüne məkən olan yeri qorumaqla ölçülür. İnsan evi olan dünya qorunmasa, onda heç insanın özü də mövcud ola bilməz. M.Soltanqızının dünyanı göy üzündən seyr etməsi ilə gəldiyi bu qənaətlər bütün hallarda yer üzünü nüvə silahları ilə hədələyənlər üçün xəbərdarlıqdır. Əgər insanlar bu xəbərdarlıqlardan nəticə çıxarmasalar, onda dünyanın sonu gələcək.

Həyatın gözəlliyini, həyatın nə demək olduğunu insanın gəncliyi təmamlayır. Əslində gənc bir insan da elə yer üzündəki çiçəklərdən, güllərdən biridir.

*Olumdan ölümə bir yol gedirik...
Atını asta çap, ey yolcu, dayan!
Gənclik bağçasından çiçəyini üz,
Üzən bu güllərin göyçəyini üz.
Bir ömür onunla qalxıb durarsan,
Bir ömürü onunla başa vurarsan.
Dünyana təzə bir dünya gətirər,
Bağında meyvələr, güllər bitirər.
Nazlasan ocağın güllüstan olar,
Qadrini bilməzsən həyatın solar.*

Dünyanın gözəllikləri ondan zövq ala bilən insanları ovsunlayır. Yer üzündəki yaxşı nə varsa, bunu görənlər, bilənlər həm də onu qorumaq istəyində olurlar. Belələri tamahına da nəzarət edə bilər. İnsanlığı qorumaqda onların həyat təcrübələri, həyat, cəmiyyət haqqında düşüncələri bir mənəviyyət kitabı olur. İnsanlar bu kitabı oxuyaraq gələcəyin necə olacağını da qabaqcadan dərk edə bilirlər, əlbəttə, bu baxıcılıq deyil. Bu, düşüncə ilə həyatı dərk etməkdir.

*Olumdan ölümə bir yol gedirik...
Bu dünyanın həvəsi ovsunladı hər kəsi,
Ölən günümüzədək düşünmədik ölümi,
Aza qane olmadıq, yaxşı yaşam istədik.
Dolanışıq ucundan günlərləri üstlədik.
Dünyanın hər nemətini süfrəmizdə istədik.
Elə bildik yeməklə canımız çıxar safa.
Dünyanın hər nemətini ələmsə süfrəmizdə,
Ölüm vaxtsız yan düşməz bu şirin ömrümüzə.
Toxluqda düşünmədik yoxsulların halını.
Aclıq məngənəsində dəyişən əhvalını.
Tanrının nəzərində var da, yox da bir imiş.
Tanrının nəzərində ac da, tox da bir imiş.
Varlı varın gücünə bəsləyirsən canını,
Tanrı özü qoruyur yoxsulların canını.*

*Kimsə əl aparmasın qoy tanrının işinə.
Hər kəs bir gün keçəcək Əzrayılın dişinə.*

Bütün hallarda Mələhət Soltanqızı tanrı uca bilir. Əslinə qalsa, onun düşüncəsində müəyyən nizam və qanunauyğunluqla mövcud olan təbiət elə tanrının özüdür. Təbiətdə hər şey elə nizamlı qurulur ki, əgər onun müqəddəs qanunları qorunsa, onda heç bir canlı ac ola bilməz. Bir sözlə, nizam, özü də pozulmaz nizam təbiətdən gəlir. Ona görə də insanlar birinci növbədə elə təbiətin özünü qorumaqlıdır. Harınlıq, toxluq bəzən insanın həqiqət düşüncəsinin üzərinə kölgə salır. Müəllif bu düşüncələri ilə özünün ziyalıluq missiyasını yerinə yetirir və insanlara doğru-düzgün yolu göstərməyə çalışır.

*Olumdan ölümə bir yol gedirik...
Yaxşı da, yaman da yolumuzdadı.
Gəl qaldır başını dardın içindən,
Dünyanın acısı tükənən deyil.
Bir evdə toy olar, o birində yas,
Bu dünya aqlını dəyişən deyil.
Gücünü itirib dardın önündə,
Ruhun fəryadına verdinsə qulaq,
Bir ömür ələnlər gözünün yaşı,
Bitməz, tükənməzdir ruhun savaşı.*

Şübhəsiz, müəllif bəzi məqamlarda düşüncələrini təkrar edir. Bu da onun təzadlara münasibəti ilə bağlıdır. O çox istəyir ki, insanlığı ağı qeradan ayıra bilsin. Unutmasın ki, yaxşı və yaman anlayışları həyatdan gəlir və bu ziddiyyətlər, təzadlar daimi savaşıdır. Üstünlük isə, əlbəttə, insanın xeyirxahlıq niyyəti ilə daha çox bağlıdır.

Müəllifin dünyagörüşünün, həyat bilgisinin imkan verə bildiyi düşüncə məqamlarının dərinliklərinə nəfəs etməsi göstərir ki, o, insanın taleyi üçün narahatlıq hissi keçirir. O çox istəyir ki, insanlar həyat imtahanından kəsilməsinlər. Məhz həyat imtahanından keçə bilən adamlar dünyanın nizamını qorumaq uğrunda daha fədakarlıqla mübarizə apara bilirlər.

*Olumdan ölümə bir yol gedirik...
Qaşını çatıb da dayanıb zaman.
Sanki sabah üçün yoxdur bir güman.
Olanı, qalanı çəkib mizana
Sanki edəcəkdir bizi imtahan.
Yuxuya bənzədi mənim bu ömrüm,
Göz yumub açınca somuşdu, keçdi.
Cavanlıq tez saldı məni atından,
Acılar ruhuma kasıldı hakim,
O gənclik, o şuxluq xəzana döndü.
O dalı arzular ozana döndü.*

*Nə sözümlə tükənər, nə də söhbətim.
Yox haqsız qaçağım, yersiz qeybətini.
Haqq deyib, haqq üçün çəbalar canım,
Haqq deyib inldir damarda canım.
Beləliklə, müəllif yuxuya bənzəyən düşüncə həyatını ruhu ilə savaşa zinetləndirir. O, bu yolda hər cür çətinliklərə rast gəlir. Amma dözümlü göstərir. Hətta həyatının xəzana gəlib çatmasınca bu yolu davam etdirir. Onun yolu mübarizələrdən keçir, geridönməzliyi isə fədakarlıqdan güc alır.*

Bir sözlə, o, haqq üçün, həqiqət üçün çarpışdıqından qürur duyur. Müəllif bu əsəri 2007-2009-cu il tarixdə qələmə alıb. Hətta yazısını qələmə aldığı məkani da qeyd edir; Bakı-Kürdəmir.

M.Soltanqızı “Ruhun savaşı” poeması ilə düşüncələr motivində qələmə aldığı əsərlə bədii düşüncəmizə zənginləşdirir.

Şair elə savaşıda yaşayar.

Ə.R.XƏLƏFLİ
04.10.2022